

ВІДГУК

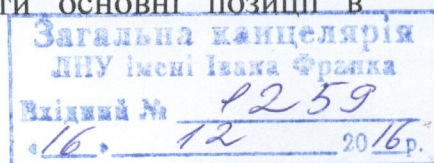
офіційного опонента на дисертацію **Андріїв Ольги Богданівни** «**Функціонування плюсквамперфекта у німецькій і давноминулого часу в українській мові**», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство (Івано-Франківськ, 2016)

Протягом останніх років українська мова набуває функції міжнаціонального спілкування в Україні. Лексична система, граматики і правопис звільняються від нашарувань умисної русифікації на всіх мовних рівнях і граматики не стала винятком. Нові суспільно-політичні умови функціонування української мови надають можливість звертатися до українських мовних цінностей у фонетиці, лексиці, правописі та граматиці. Саме тому сучасний етап розвитку української мови ознаменований посиленою увагою лінгвістів до вивчення й утвердження самобутніх рис української мови. Особливу позицію у цьому процесі займає кодифікація давноминулого часу в часовій парадигмі сучасної української літературної мови.

Невизначеність місця давноминулого часу в системі дієслівних форм сучасної української мови набуває особливої **актуальності** за рахунок активізації вживання цих форм у різних стилях сучасної української мови. Попри значні здобутки у витлумаченні категорії часу у сучасних лінгвістиці і славістиці, потреба подальшого дослідження не втрачає своєї актуальності. Актуальність зіставного дослідження зумовлена контроверсивним підходом щодо визначення місця плюсквамперфекта і давноминулого часу в системі часових форм сучасної німецької та української літературних мов.

Виявлення функціонального навантаження плюсквамперфекта і давноминулого часу та його зіставний аналіз є метою рецензованої праці, яке О. Б. Андріїв вирішує спираючись на наукові концепції та розробки провідних фахівців зіставної лінгвістики.

Для досягнення поставленої мети, дисертантка вирішує низку актуальних, конкретних завдань, а саме: розглянути основні позиції в

трактуванні плюсквамперфектних форм у порівнюваних мовах; визначити на основі аналізу художнього дискурсу німецької та української мов функції, які виконують порівнювані грами на рівні тексту; виявити спільні й відмінні параметри вживання плюсквамперфекта і давноминулого часу у вказаних функціях; виокремити варіантні та інваріантні значення форм плюсквамперфекта і давноминулого часу; встановити тенденції слововживання форм плюсквамперфекта і давноминулого часу в німецьких і українських художніх текстах (див. с. 2 автореф. та с. 8 дис.).

Не викликають сумніву виокремлені автором і чітко окреслені в її роботі методи дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження, а також особистий внесок здобувача (див. с.2-4 автореф. та с.8-10 дис.).

Цінним в обговорюванні дисертації є джерельна база дослідження – «художні тексти німецької та української мов ХХ – ХХІ ст., частково публіцистичні тексти» (див. с.2 автореф. та с.10-11 дис.). Проте в тексті дисертації не представлено аналіз публіцистичних текстів, бажано було б показати, розглядаючи функціонування плюсквамперфекта і давноминулого часу, його стильові особливості на матеріалі художніх та публіцистичних текстів. Загальний обсяг аналізованих речень і фрагментів текстів складає для німецької мови – 2853, для української – 1462 фіксації (див. с.11 дис.). У зв'язку з цим виникають такі зауваження:

- **Різниця** між статистикою текстів майже в 2 рази, чим це визвано?
- Чи є ці тексти **репрезентативними**? У таких випадках застосовують формулу Р. Г.Піотровського та ін. (1972), яка засвідчує **достатність** вибірки.

Рецензована дисертація має достатню апробацію у 8 міжнародних наукових конференціях в Україні (м. Івано-Франківськ, м. Кіровоград, м. Острог, м. Ужгород, м. Львів) і 2 за кордоном (м. Брно, м. Варшава). Одержані наукові результати висвітлено в 10 публікаціях, з-поміж яких (!)

колективна монографія «Зіставно-типологічні студії: українська мова на тлі споріднених» і 2 з них у закордонних виданнях.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади кваліфікації плюсквамперфекта у німецькій і давноминулого часу в українській мовах» (с.13-53) подано огляд наукової літератури щодо об'єкта дослідження. У першому розділі автор розкриває сутність і авторське розуміння теоретичних засад дослідження (с.13-22), описує історію дослідження проблеми (с.23-28), визначає місце плюсквамперфекта і давноминулого часу в системі часових форм зіставляваних мов (с.28-38). Оскільки плюсквамперфект є **історичною** категорією, що виникла у відповідний час у германських та слов'янських мовах, треба було б розглянути ІСТОРИЮ походження її і вставити це до 1.2 (с. 23). На сьогодні ця категорія продовжує у зазначених мовах існувати і розвиватися, чи вона поступово згасає? Бажано було б зробити в роботі такий історичний екскурс.

У першому розділі представлено методологію зіставного дослідження плюсквамперфекта і давноминулого часу в німецькій та українській мовах (с.42-51). З-поміж інших методів заявлено і кількісний аналіз (див. с.3 автореф. та с.50 дис.), результати якого не представлено ні в одному із розділів дисертаційної праці. Виникає питання щодо процедури «аналізу частотності функцій плюсквамперфекта і давноминулого часу» (див. с.49 дис.). Такі і подібні судження (див. с. 50: **Кількісний** аналіз підсумує...», с. 70-71: «**найрезультативнішими** ...виявилися», «**менш** результативними...», с. 77: «...вказана функція більш **притаманна**...», с. 81: [плюсквамперфект] «не є **поширеним** явищем») - все це треба було б підтвердити статистикою вжитку форми плюсквамперфекту у вигляді статистичних даних.

У **другому** розділі «Семантико-стилістичні функції плюсквамперфекта і давноминулого часу» (с.54-118) виявлено і проаналізовано функції порівнюваних граем: таксисну (с. 55-72), позначення актуального в минулому результату дії (с. 73-75), незавершеної минулої ситуації (с. 76-87), ретроспективну (с. 90-98), композиційно-стилістичну (с. 99-105), дигресивну

(с. 106-108), евіденціальну (с. 109-113) і експеріенціальну (с. 114-115). Перелік функцій плюсквамперфекта подано з опорою на дослідження Л. Попович (с. 54), але виникає питання:

- Чи **всі** українські приклади дисертантки ввійшли в перелік 8 функцій Л. Поповича, чи якісь залишились поза межею цієї класифікації?
- Як визначалось **функціональне** навантаження прикладів із плюсквамперфектом у німецькій мові, також за цією ж схемою?
- І чому б не дати **частоту** вжитку речень згідно з їхнім функціональним навантаженням?

На с. 65 автор пише «У німецькій мові іноді вживається плюсквамперфект в майбутньому часі». Цікаво б знати, чим це пояснюється?

Суттєвим надбанням дисертації є представлене у розділі 2 розмежування понять відносного часу і таксису; критерії визначення функцій плюсквамперфекта і давноминулого часу; припущення залежності функціонального навантаження плюсквамперфекта і давноминулого часу від глибини контексту; встановлення облігаторних ознак плюсквамперфекта; зіставний аналіз значень плюсквамперфекта і давноминулого часу. Обґрунтованим є виділення восьми підрозділів, де розглядаються встановлені функції плюсквамперфекта у німецькій і давноминулого часу у українській мовах.

У заключному **третьому** розділі (с.119-155) об'єктом дослідження виступають функції, форми плюсквамперфекта і давноминулого часу для побудови модальних контекстів у досліджуваних мовах. Автором проаналізовано функціонування плюсквамперфекта і давноминулого часу в контексті модальної семантики у німецькій та українській мовах, виявлено чотири модальних значення, встановлено їх частотність в досліджуваних мовах. На с. 119 і далі (с. 126, 131, 137, 138, 140, 145) розглядається **МОДАЛЬНА** семантика плюсквамперфекта і знову жодної **статистичної** викладки щодо модальних типів плюсквамперфекта, чому? Загальновідомо,

що найпростіші **статистичні** параметри лінгвальної одиниці показують **ФУНКЦІОНУВАННЯ** останньої, а це є **метою** дослідження О.Андріїв.

Загальні **висновки** (с. 156-160) синтезують зміст, аломорфні та ізоморфні ознаки функціонування плюсквамперфекта в німецькій і давноминулого часу в українській мовах, окреслюють перспективи подальших досліджень. На с. 157 (п. 4) автор пише «Плюсквамперфект і давноминулий час можуть отримувати теперішню чи майбутню часові референції...», частіше в німецькій мові. І знову питання, як і вище: Чим це визвано? На нашу думку, **часові** відношення, які мають у сучасних мовах плюсквамперфект та давноминулий час, зароджувалися із відношень **просторових**. І тут права автор дисертації, коли пише: (с. 158) «... темпоральність форм плюсквамперфекта кон'юктива є **позачасовими**» в німецькій мові. Одна і друга мови (нім. і укр.) підтверджують тезу, до якої прийшла дисертантка у своїх висновках: **ПРОСТОРОВІ ВІДНОШЕННЯ Є ПЕРВИННИМИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ЧАСОВИХ**. Це є щодо плюсквамперфекта надзвичайно **цінним** і **новим** науковим здобутком О. Б. Андріївої.

Цілком репрезентативною є **бібліографія**, яка налічує 244 позицій, у тому числі 83 назви іноземними мовами (с.170-177), містить численні лексикографічні джерела (21 німецьких і 44 українських). Однак, у списку використаних джерел відсутні роботи авторів, зазначені на с.42: У.Джонс, Р.Раск, Ф.Бопп, Я.Грім, В/ фон Гумбольдт, О.Х.Востоков, Р.Ладо, В.Д.Аракін, Ю.О.Жлуктенко, І.І.Мещанінов, П.Ф.Монахов і т.ін.. Із 10 публікацій автора до списку використаних джерел увійшло тільки 4 статті О. Андріїв (с.161).

Дисертаційна робота Андріїв О.Б. виконана системно, послідовно структурована. За змістом, структурою і викладом відповідає вимогам ДАК МОН України до наукових праць такого роду: містить усі структурні компоненти, які висвітлено в авторефераті та тексті дисертації. Проте оформлення підрозділів дисертації не відповідає вимогам Бюлетеня ВАК

України № 9-10 від 2011 року «Вимоги до оформлення дисертацій та автореферату дисертацій» (див. с. 27, 31, 37, 72, 87, 89, 105, 113, 137, 150 дис.). Розділи дисертації доповнені висновками, втім не наведено публікацій автора до кожного із них (с. 53, 118, 155).

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від рецензованої праці. Уважаємо, що актуальністю обраної теми, вагомістю отриманих результатів, повнотою їх викладу в наявних публікаціях дисертація Ольги Богданівни Андріїв на тему «Функціонування плюсквамперфекта у німецькій та давноминулого часу в українській мовах» відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів МОН України щодо кандидатських дисертаційних робіт, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук із спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
декан факультету лінгвістики та перекладу,
професор кафедри германських та східних мов
Міжнародного гуманітарного університету

Ступак І.В.

Підписую
м. Київ

І.В. Ступак
Д.Ф. Шевченко